

Arkivsak: 18/00414-10

Bispemøtet i ny kirkeordning

Bispemøtets plass i ny kirkeordning har vært behandlet på flere bispemøter de senere årene. Denne saken er en oppfølging av Bispemøtets sak BM 31/17 hvor biskopene i vedtakets del 1 uttalte: Bispemøtet vil utrede hvordan myndighets- og kompetansefordelingen mellom Kirkerådet og Bispemøtet kan videreutvikles innenfor rammen av Kirkemøtets helhetlige ansvar.

Med utgangspunkt i tjenesteordning for biskoper og Bispemøtets uttalelse «Kirkens tilsyn i lys av ny kirkeordning» (BM 8/16) og med et særlig henblikk på Kirkemøtets nye rolle etter skillet mellom stat og kirke, argumenteres det i dette saksfremlegget for at Bispemøtet, i en klar forståelse av Kirkemøtet som Den norske kirkes øverste organ, i en ny kirkeordning må gis et tydeligere og mer spesifikt mandat knyttet til Den norske kirkes enhet, lære og liturgi.

Forslag til vedtak

Bispemøtet har drøftet Bispemøtets plass i ny kirkeordning og ber Kirkerådet om en tydeligere utredning av Bispemøtets plass i ny kirkeordning, jf. Kirkemøtets vedtak i KM 8/16.

Bispemøtet ber om at det særlig utredes hvordan Kirkemøtet kan delegere oppgaver til Bispemøtet, jf. kirkeloven § 24 siste ledd, og vil i den sammenheng særlig peke på oppgaver knyttet til utvikling og ivaretagelse av kirkens liturgier, samt de teologiske læresamtaler med andre kirker.

Saksorientering

Bakgrunn

Status for arbeid med ny kirkeordning

Arbeidet med en ny kirkeordning har pågått i flere år. Særlig høringsdokumentet «Veivalg for fremtidig kirkeordning», høringsssvarene og behandlingen av saken (KM 8/16) har gitt en retning for hvordan en ny kirkeordning kan bli seende ut. Det er særlig to punkter fra Kirkemøtets behandling som er særskilt relevant i denne saken:

1 f) Biskopens uavhengighet i den kirkelige strukturen skal sikres.

1 g) Kirkemøtet videreføres som Den norske kirkes øverste organ og regelgivende myndighet.

I tillegg ber Kirkemøtet Kirkerådet om å utrede Bispemøtets rolle i kirkeordning. Kirkerådet har foreløpig ikke gjort et arbeid med å utrede Bispemøtets rolle, og Bispemøtet forstår det derfor slik at en egen utredning derfor er en nødvendighet i forkant av videre arbeid med kirkeordning.

Det ble på Kirkerådets møte i juni 2018 behandlet et forslag for ny kirkeordning (KR 34/18), en oppfølging av Veivalg-saken, hvor innstillingen var at dette skulle sendes ut på høring. Kirkerådet vedtok at høringssaken skulle utsettes med bakgrunn i den pågående prosessen om en ny lov om tros- og livssynssamfunn. Kirkerådet fremmet på Kirkerådets møte i september en ny skisse til kirkeordning, som i praksis i stor grad tilsvarer gjeldende kirkelov. Denne kan fungere som kirkens konstitusjon når gjeldende kirkelov oppheves.

I utkastet til ny kirkeordning som ble presentert Kirkerådet i juni, gis det en mer utfyllende beskrivelse av Bispemøtet enn dagens kirkelov gjør. Delvis er forslaget en fusjon av gjeldende lovparagraf og gjeldende reglement for Bispemøtet. Delvis er det også lagt til en ny formålsSelv om forslaget fra juni per dags dato ikke er gjenstand for høring, eller annen form for prosess, gir det allikevel et innblikk i et mulig alternativ. Høringen er utsatt i avvente av tros- og livssynsloven, som trolig ikke vil endre begrunnelsen for de foreslåtte endringene om Bispemøtet. I Kirkerådspapirene sto det:

§40. Bispemøtet

Bispemøtet består av samtlige tjenestegjørende biskoper.

Bispemøtet skal utøve tilsyn og pastoralt lederskap for Den norske kirke, ivareta kirkens lære og teologi og fremme enhet i kirken og med andre kirker. Bispemøtet virker også for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. Bispemøtet utfører for øvrig de gjøremål som er til enhver tid er pålagt ved bestemmelse av Kirkemøtet, Kirkerådet og Den norske kirkes klagenemnd.

Bispemøtet kan ikke binde den enkelte biskop i utøvelsen av egne tjenestefunksjoner, med mindre det er særskilt bestemt i medhold av kirkeordningen.

Bispemøtet avgjør læreklager mot enkeltpersoner etter nærmere regler fastsatt av Kirkemøtet.

Bispemøtet skal ha sekretær.

Bispemøtet fastsetter nærmere forretningsorden for sin virksomhet.

Til orientering er Bispemøtet i dag hjemlet i kirkelovens § 26 hvor det står:

Bispemøtet består av samtlige tjenestegjørende biskoper.

Bispemøtet virker for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene og utfører for øvrig de gjøremål som til enhver tid er pålagt ved bestemmelse av Kirkemøtet. Det avgir uttalelse i saker som det blir forelagt av Kirkemøtet.

Kirkemøtet gir nærmere bestemmelser for møtene.

I Kirkerådets forslag er det lagt til flere momenter. Noen av dem er å betrakte som formaliteter og konkretisering, mens andre er av mer kvalitativ art. Med tanke på Bispemøtets rolle i kirkeordningen er det spesielt to deler som vil løftes fram:

Bispemøtet skal utøve tilsyn og pastoralt lederskap for Den norske kirke, ivareta kirkens lære og teologi og fremme enhet i kirken og med andre kirker.

Med denne formuleringen blir Bispemøtet gitt et mandat som ikke har ligget i lovverket frem til nå. Det er den enkelte biskopen i sitt embete som gjennom tjenesteordningens §1 har hatt dette som sitt virke. Å legge dette også på Bispemøtet som sådan vil derfor være en styrkning av Bispemøtets mandat, i det at biskopene i fellesskap har et tilsyn med og pastoralt lederskap for hele Den norske kirke. Det kan drøftes om denne styrkingen av Bispemøtet, i særdeleshet hva gjelder tilsyn, også innebefatter en svekkelse av biskopenes uavhengighet. Det er ikke klargjort fra Kirkerådet hvordan Bispemøtets tilsyn står i relasjon til den enkelte biskops. Den andre delen av setningen, «ivareta kirkens lære og teologi og

fremme enhet i kirken og med andre kirker», viser hva slags rolle Bispemøtet har hatt med tanke på lære- og liturgisaker samt økumenikk. Lovhjemmelen sier derimot ikke noe om *hvordan* Bispemøtet skal ivareta dette ansvaret.

Bispemøtet utfører for øvrig de gjøremål som til enhver tid er pålagt ved bestemmelse av Kirkemøtet, Kirkerådet og Den norske kirkes klagenemnd.

I dagens lovverk er det kun Kirkemøtet som har myndighet til å pålegge gjøremål for Bispemøtet. I høringsdokumentet redegjøres det for hvorfor Kirkerådet foreslås inn: «Kirkerådet i liturgisaker hvor det er gitt avgjørelsesmyndighet, må innhente uttalelse fra Bispemøtet». Dette kan også dermed synes som en formalisering av dagens praksis, men det kan også forstås som en innordning av Bispemøtet under Kirkerådet. Dersom Kirkerådet på noe vis kan pålegge Bispemøtet oppgaver, vil det medføre at Bispemøtet er underlagt Kirkerådet i kirkeordningen. Ettersom det heller ikke i lovteksten presiseres at dette gjelder liturgisaker, vil praksis kunne endre seg uten behov for endring av regelverk. Denne formuleringen kan også sees i lys av tidligere regelverk som ga Kirkerådets leder arbeidsgivers styringsrett over preses (TOB §25), og som ble endret på Kirkemøtet i 2018 (KM 12/18). Denne formuleringen kan være på kant med Kirkemøtets vedtak fra 2016 om at biskopenes uavhengighet i den kirkelige strukturen skal sikres.

Kirkens tilsyn i lys av ny kirkeordning

I Bispemøtets uttalelse fra 2016 om kirkens tilsynstjeneste, tegnes det en linje fra urkirken og frem til dagens, norske kirkevirkelighet. Uttalelsen viser hvordan tilsynstjenesten tidlig utviklet seg til et helhetlig ansvar for kirkens lære og enhet. Også etter reformasjonen, da den episkopale dimensjonen ved kirken ble mindre, har biskopenes rolle sentral i kirken. Det redegjøres ikke her ytterligere for dokumentet, men det vises til uttalelsen for å forstå bakgrunnen for hvordan Bispemøtet forstår seg selv og sin historie.

Dokumentet avslutter med å si at Bispemøtet etter avviklingen av statskirken ikke lenger er et kongelig embete, men et synodalt. Tidligere var det kongen som var kirkens øverste organ, i dag er det Kirkemøtet: «På denne måten står derfor biskopene og Bispemøtet under Kirkemøtet som øverste, normgivende myndighet». Forholdet mellom Kirkerådet og Bispemøtet berøres ikke konkret, men det tegnes opp noen linjer. På lik linje som biskopen har sete i bispedømmerådet, har preses sete i Kirkerådet. Dette har sin begrunnelse i samvirket mellom embete og de valgte råd, og handler om at tjenesten med ord og sakrament skal være representert i rådsstrukturen. Soknepresten har plass i menighetsråd, prosten i fellesråd, biskop i bispedømmeråd og preses i Kirkerådet. Man kan allikevel diskutere om preses sin plass i Kirkerådet er det samme som at Bispemøtet er representert i Kirkerådet. Det kan hevdes at preses er i Kirkerådet i kraft av sin egen bispetjeneste, ikke som uttrykk for den kollegiale dimensjonen ved Bispemøtet. Det er denne kollegiale dimensjonen som gir grunnlag for Bispemøtets rolle som læreinstans. Denne er i dagens kirkeordning ikke tilstede i Kirkerådet, og derfor må læresaker, slik som liturgiske saker, gjennom Bispemøtet før Kirkerådet kan fremme sak for Kirkemøtet.

I Bispemøtets hørings svar til Kirkerådet om Kirkerådets sammensetning ble det foreslått at representasjonen av biskoper burde være større og at preses kunne bli leder. Dette ville dekket flere av disse behovene.

Kirkemøtet, Kirkerådet og Bispemøtet.

Kirkemøtet er det øverste organ i Den norske kirke, og har myndighet til å delegere oppgaver til andre organer. Det valgte Kirkeråd, i henhold til Kirkelovens §25 tredje ledd, «leder kirkens arbeid på nasjonalt nivå», og det er presisert at de «forbereder de saker som skal behandles av Kirkemøtet». Bispemøtets materielle innhold er, slik det er vist til tidligere i saksfremlegget, lite regulert i Kirkeloven.

Bispemøtet har i dag rett til å melde saker til Kirkemøtet (jf. foretningsorden for Kirkemøtet §2-2), men er ikke saksutreder. Det er mulig å tenke seg en ordning hvor Kirkemøtet delegerer noen oppgaver til Kirkerådet og noen til Bispemøtet. I særdeleshet gjelder dette liturgisaker og økumeniske saker. Dette vil i større grad sikre Bispemøtets uavhengighet i den kirkelige strukturen samtidig som det vil bidra til at Bispemøtet kan *ivareta kirkens lære*

og teologi og fremme enhet i kirken og med andre kirker (jf tidligere foreslått paragraf om Bispemøtet i ny kirkeordning).

Det kan innvendes mot en slik ordning at det er vanskelig å skille læresaker fra andre saker og at dette derfor vil bli vanskelig i praksis. Det kan også være et uttrykk for at embetslinjen styrker seg på bekostning av den demokratiske linjen. Ved å gi Bispemøtet et avgrenset mandat, knyttet særskilt til liturgi og økumenikk, vil saksmengden som overføres fra Kirkerådet til Bispemøtet være begrenset. Kirkemøtet vil også ha muligheten til å avgjøre hvor en sak skal sendes. At Kirkemøtet vil være de som gjør den endelige behandlingen av liturgisaker og økumeniske saker vil det demokratiske prinsipp være ivaretatt. Ettersom Kirkerådet fremdeles vil utpeke biskoper, på bakgrunn av en demokratisk prosess, vil dette også gi biskopene en forankring i de valgte råd.

Liturgisaker

Regler for behandling av liturgisaker angir hvordan prosessen med behandling av liturgisaker skal skje. Med en endring på Kirkemøtet i 2018 (KM 12/18) er det nå slik at Bispemøtet må gi sin tilslutning til at en liturgisak kan iverksettes, samt at Bispemøtet skal oversendes saken før den sendes ut på høring. Dette er en styrking av Bispemøtets rolle i liturgisaker. Det kan allikevel innvendes at Kirkerådets endelige behandling før saken fremmes for Kirkemøtet gjør at Bispemøtets rolle som ivaretager av kirkens lære og teologi fremdeles ikke gir Bispemøtet et tydelig nok mandat i disse sakene.

På tross av de endringer som nylig er vedtatt når det gjelder behandling av liturgisaker, fremstår det fortsatt slik at Kirkerådet er det førende organet og Bispemøtet et hørings- og uttaleorgan. Spørsmålet er om disse rollene ikke burde ha vært byttet om. Det må i denne sammenheng vurderes om det er saksvarende at Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Kirkerådets fagnemnd. En alternativ modell kunne vært slik at NFG var Bispemøtets nemnd og sto i dialog med Bispemøtet om utvikling av liturgisaker, og at Kirkerådet fikk liturgiforslag til uttalelse før det ble fremmet av Bispemøtet til Kirkemøtet.

Økumenikk

Mellomkirkelig råd foreslås ikke videreført i nåværende form, men endres fra å være et demokratisk valgt organ til å gå mer i retning av å være ett eller flere fagorganer. I høringsforslaget til Kirkerådet i september 2018 (KR 54/18) står det at dette rådet for eksempel kan knyttes opp til både Kirkerådet og Bispemøtet.

Norsk mellomkirkelig institutt ble opprettet av Bispemøtet i 1951, og fikk navnet Mellomkirkelig råd (MKR) for Den norske kirke i 1971. MKR lå i starten under Bispemøtet, men ble overført til Kirkemøtet i 1986. Når MKRs daglige virke de senere årene har vært organisert som «avdeling for økumenikk og internasjonale relasjoner» inn under Kirkerådets direktør, har all saksbehandlig gått til Kirkerådet.

MKR's saksportefølje har vokst betydelig siden starten. Den type økumenisk arbeid som handler om fortolkning og kommunikasjon rundt teologiske og dogmatiske dokumenter, gjerne utviklet i multi- eller bilaterale dialogprosesser mellom kirkesamfunn, er i dag bare en liten del av MKR's samlede ansvar. Det er særlig denne delen som det ville være saksvarende at Bispemøtet kom tettere inn på. En kunne f.eks. se for seg at denne type saker ble utskilt fra det som i dag er MKR's ansvarsfelt, og overført til Bispemøtet. Dette saksfeltet korresponderer i stor grad med de saker som behandles i Teologisk nemnd under MKR. En evt overføring av saksansvar burde derfor også medføre en overføring av ansvaret for TN.

Det pågår en prosess for å endre grunnlaget for MKR som organ. I dag er det et demokratisk organ oppnevnt av og utgått fra Kirkemøtet. MKR har videre to fagnemnder, Teologisk nemnd (TN) og Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP). En biskop sitter som medlem i MKR og i TN, men ikke i KISP. En mulig utvikling av MKR handler om å omgjøre MKR fra et demokratisk valgt organ under Kirkemøtet til et fagutvalg sammensatt på grunnlag av kompetanse og oppnevnt av Kirkerådet. En mer radikal modell for utvikling ville være å avvike det folkevalgte organet MKR slik vi kjenner det i dag, og la det som i dag er KISP fortsette som et nytt MKR.

Bispemøtets sekretariat

I forslaget til ny kirkeordning som nå sendes på høring, er det en paragraf om Bispemøtet som i stor grad er en fusjon av § 26 i gjeldende kirkelov og Reglement for Bispemøtet. I reglementets § 7 heter det at «Bispemøtet skal ha sekretær». Dette ble i sin tid fastsatt av departementet.

Bestemmelsen om at Bispemøtet skal ha sekretær må forstås som et uttrykk for at Bispemøtet som nasjonalt organ i kirkestyret skal ha en viss selvstendighet og uavhengighet fra andre sentralkirkelige organer og deres sekretariater.

Som enhet i Den norske kirkes organisasjon er sekretariatet i dag i en mellomposisjon mellom bispe-/bispedømmerådskontorene og Kirkerådets avdelinger. Bispemøtets sekretariat har større grad av selvstendighet og uavhengighet fra Kirkerådet enn avdelingene har, men mindre enn bispedømmekontorene har. Det er behov for å tydeliggjøre grensesnittet mellom Bispemøtets sekretariat og Kirkerådets sekretariat.